

РЕЦЕНЗИЯ

За докторантския труд на тема
„Композиционни техники и изразни средства
В творби за орган от Велислав Заимов, Сабин Леви
и Артин Потурлян”

Докторант: Павел Валентинов Маджаров
Югозападен Университет “Неофит Рилски”
Факултет По Изкуствата
Катедра "Музика"

Темата на дисертационния труд на Павел Маджаров е изключително навременна и интригуваща българското музикантство. Органът като инструмент, който може да бъде използван активно в класически концерти е факт от 1974г., когато е възстановен в зала България. От този момент нататък започва разпространението на този прекрасен, но нехарактерен за българската действителност инструмент не само в София, но и в много други градове в страната. Докторантът е представил имената на всички, които са помогнали близо четири десетилетия след средата на 70-те години, органът да се възприема като неотменима част от музикалната инфраструктура в България. Напълно логично е една част от нашите изявени композитори да създадат едни от първите творби за този инструмент у нас.

Уводът на изследването поставя ясно целта, задачите и методите на аналитичната работа, която се разпростира в шест глави. Първите три се концентрират над исторически поглед върху развитието на българската органна музика до 2019г. В третата глава, Маджаров включва анкета, която търси отговори на важни въпроси, свързани с композирането на творби за орган от български композитори. Анкетираните автори са 16, които са представителна извадка на най-известните наши творци, които определено

гледат на органа като равностоеен с другите, по-често използвани инструменти за художествено изразяване.

В първата глава на доктората, Маджаров е направил сериозни статистически проучвания за броя, местонахождението и функцията на органите в България. Той проучва не само броя, разпределението на органите по градове, сградите, където са поместени, но и моментното им техническо състояние. Тази статистика е подкрепена и с красиви диаграми.

Втората глава разглежда в ретроспективен план написаните творби за орган в българската музика до наше време (2019г.) Класификацията е доста подробна и е направена по редица показатели. Докторантът веднага прави и своите изводи, голяма част от които са свързани с цялостната културно-образователна действителност в страната. Вниманието на нашите композитори към този инструмент е променливо и е свързано с редица обективни обстоятелства. Все пак Маджаров очертава няколко имена, които отчетливо показват своя траен интерес към художествените и темброви възможности на инструмента. Класификацията дори се разпростира над такива подробности като общия минутаж органна музика в творчеството на представените вече композитори, заглавията на написаните произведения и жанровете, към които те принадлежат. Както и в предишната глава и тук са представени ясно съставени диаграми, които подпомагат възприятието от страна на читателите. В края на тази глава, докторантът е събрал в 10 точки своите изводи, които са важни както за общата статистика на българската музика, така и в частност за органната музика като част от нея.

Разширяването на темата по отношение на органното творчество на българските композитори намира ярък израз в третата глава, където тази по-късно развита част от българската музика е в своеобразната „интерпретация” на 16 избрани композитори и органисти. Всички те не само са творци, но и изпълнители и като такива са свързани емоционално с нейното развитие. Конкретните отговори на избраните творци и

изпълнители могат да се прочетат в Приложение 6 в края на доктората. Адмирации заслужава опитът на Маджаров да обобщи отговорите на въпросите, които се разпростират от личното отношение на избрания към органа и неговото значение за творческото му развитие, както и по-обща екзистенциални проблеми, отнасящи се до „виталността” на органните произведения в концертната практика у нас, предпочитанията на съвременните български творци, тенденциите в последните години и начинът органната музика да стане по-достъпна и популярна за в бъдеще. Докторантът е визуализирал конкретните отговори чрез диаграми, а изводите са обобщени в ясно подредени точки. Като цяло е установено, че липсва традиция в българското органно изкуство, което е логично заключение на повечето въпроси, отнасящи се до реалната ситуация в страната.

Четвъртата глава анализира една от цикличните творби от Велислав Заимов- Трио за пиано, ударни и орган. Преди да започне същностното „вглеждане” в произведението, докторантът добросъвестно е прегледал досегашните изследвания на композициите на автора и е направил основни изводи отнасящи се до „някои общи положения от творчеството на Заимов”. Стилите особености са разкрити максимално детайлно, на базата на общ преглед на по-голямата част от творбите му. За пореден път Маджаров използва графиката за илюстрация на обичайното (почти във всички композиции на Заимов) драматургично развитие. Опитът на неговия научен ръководител проф. д. изк. Йордан Гошев също личи при характеристиката на нелекия стил облик на един от най-плодовитите ни автори. Докторантът обяснява и причината да постави на първо място в изследването си органна творба на Заимов- „той е един от българските композитори с най-мощно органно творчество”. Освен фактът, че има 15 творби с участие на орган, изборът на анализ на конкретното трио е ясно обяснено с нестандартния камерен състав и това, че е написано в последните години.

Анализът систематично разглежда инструментите (преди всичко ударните), участващи в камерния състав и тяхната темброва роля, развитието на сложната като пропорции едночастна форма, изразни и композиционни техники (градиранни според тяхното значение), където отново са използвани разнообразни и остроумни схеми и графики. Фактурните особености са разгледани през призмата на хармониите (хроматичните линии) и тяхното позициониране на важни за драматургията места. Изтъкнати са тембровите ефекти на отделните инструменти, диалогът между тях и особено между органа и пианото. Невинаги обаче изводът е ясно подчертан – *„Така когато се набере по-голям брой малки изменения, се наблюдава пълна смяна на звуковата картина, без слушателят да е усетил как се е случило това.*” Тази формулировка не е особено убедителна, въпреки че запознатият с начина на формообразуване в творчеството на Заимов да подразбира мисълта на Маджаров. Или *„Например богато наситеното с шестнадесетини протичане на четвърти дял (196-197т.), което не би било добре да бъде спряно изведнъж.*”. Подобно съждение кое е добре, или обратното, не е в задачите на докторанта. Той може да анализира и разкрива определени характеристики, но не и да дава оценки по отношение на анализирания от него автор. Като изключим направените забележки и фактът на прекалено много таблици, които до известна степен схематизират анализа, който трябва да стъпва на музикалната тъкан, изводите по отношение на композиционните похвати на Заимов са изредени по важност. Лично аз трудно възприемам цитата *„Разграничават се два вида темпо, които се редуват в отделните дялове. Ако темпото като изразно средство следваше напълно концентричността, трябваше да са налични три нива на темпо. Такива разлики водят до разнообразие и непредвидимост.*”

Разнообразието само до темпо ли се свежда? А непредвидимостта в музиката следва по-скоро изненадващи тематични и динамични моменти. Още една мисъл се нуждае от изясняване- *„Преминаването на фактура*

от един инструмент в друг води.....”. Тематичен материал от един инструмент в друг разбирам, но фактура....? Фактурното изложение в едно камерно произведение обхваща и трите (в случая инструмента). Струва ми се, че тази констатация се нуждае от доизясняване. Като цяло, изводите са направени добре - коректно и изчерпателно.

Петата глава се насочва към органното творчество на Сабин Леви и избраният от докторанта тричастен цикъл „Триптих за орган”. Логичният интерес на Маджаров е към български композитор, който в последното десетилетие изявява своя талант най-вече с органни произведения, тъй като той самият е активно концертиращ органист. Както пише докторантът: *„Затова е от особен интерес за мен да се проследи взаимовръзката между интерпретатор и създател на органна музика, т.е. как изпълнителското изкуство повлиява композиторската работа и обратно.”* (цитат). Споделям мнението по отношение на наименованието (Медитация), както и разсъжденията за отделните части. Интригуващ е анализа на пиесата „Отразяващ басейн”, в която преобладава полифоничната техника (Самият Леви е преподавател по полифония). Тя е със сгъстена фактура и дава началото на драматургичното развитие в цикличен план. Музикалните примери са приложени ясно и точно. „Ела” е контрастна медитация, която постепенно натрупва напрежението, репризата е категоризирана от Маджаров: *„Това е среда на разпад на средствата. Атмосферата се насища с паузи и изключване на гласове, което води със себе си все повече зони на тишина.”* В това отношение считам за особено успешен анализът на последната медитация „Ехо” от триптиха, където Маджаров в детайли проследява фактурното развитие и композиционните техники, на първо място от които стои полифоничната. Много убедително докторантът задава риторичен въпрос, на който отговаря компетентно, въз основа на досегашното изследване на творбата на Леви: *„Не се ли загубва изначалната идея на медитацията като духовна практика, изискваща по-задушевна атмосфера?.... ефектът на*

ехото в музиката се събира пропорционално повече напрежение, което намира израз във фактурата на всички гласове под различна форма”, след което следват добре подредени по важност изводи.

В шестата глава е позициониран анализът на третата творба, избрана от докторанта като представителна за българската органна музика. Артин Потурлян и неговото произведение “Четири духовни песнопения по Нерсес Шнорхали /1101 -1173/” е творба която според Маджаров прави връзка между *„западноевропейската, българската и арменската музикални традиции.”*. Бих казал, че още една от причините би могла да бъде изключително разнообразните комбинации между органа и други инструменти, или симфоничен оркестър в творчеството на Потурлян, един композитор с предпочитания към камерната музика.

Анализът е направен изключително подробно, компетентно и добросъвестно. Проследен е източника, който е под формата на монодични построения, развити с различен вид полифонична техника, между които и хоквет (във втората пиеса), ординерен и неординерен начин на полифонично излагане и др. Различните музикални форми, в които са развити отделните пиеси са фиксирани добре, така както и разнообразния интонационен материал, където може да се открият и ориенталски елементи (макам хиджас в третата част). Би ми се искало във всички тези анализи, да се обърне внимание и над инструменталните проблеми, които съдържат творбите, евентуалните технически трудности, проблеми с регистрацията и др. Така по-пълно ще се разкрие пълния обем от сложности. В същото време разбирам, че заглавието на темата създава определен вид ограничения.

Заклучението до известна степен повтаря частичните изводи, изложени преди това в края на всяка конкретна глава. Не знам до каква степен се налага това преповтаряне и дали не е по-добре обобщението да бъде развито по различен начин. Напълно приемам научните приноси на доктората и смятам, че това изследване, освен че е едно от първите в

България, представлява сериозна основа за бъдещи още по-сериозни проучвания в тази област.

Докторантът е извършил сериозна статистическа дейност относно местонахождението и състоянието на органите в страната, функцията им, строителите им и други важни данни, придружени с качествен снимков материал. Изключително полезна е таблицата с произведенията за орган от български композитори, написани до годината на завършване на доктората (2019). Това ще е допълнителна информационна база за бъдещите българските органисти с оглед техния евентуален репертоар и научни изследвания. А подробните интервюта с авторите разкриват една по-вътрешна, интимна страна по отношение на техните творчески търсения в жанр, в който нямаме стабилна и дългогодишна традиция.

Публикациите на докторанта са три, достатъчни съгласно ЗРАСРБ, въпреки че са качени и трите на един и същи сайт и в един и същи месец. Изследването щеше да спечели, ако части от този качествен текст биха били публикувани регулярно и в други издания, или прочетени на научни форуми.

Отчитайки огромния труд, извършен от Павел Маджаров и неговия научен ръководител проф. д.изк. Йордан Гошев, високото качество на докторантския труд и неговото бъдещо значение за органното изкуство в България, предлагам на уважаваното научно жури да присъди на ПАВЕЛ ВАЛЕНТИНОВ МАДЖАРОВ научната и образователна степен „ДОКТОР”

София, 22 януари 2020г.

проф. д-р Ростислав Йовчев